

# ANMELDELSER

Steen Scheuer

## Motivation. Aktørmotiver i arbejdslivet

Handelshøjskolens forlag, 1999. 215 sider. ISBN 87-16-13474-6

Motivation i arbejdet blandt almindelige medarbejdere er begrebsligt blevet forstået på to helt forskellige og konkurrerende måder: På den ene side er motivation forstået indenfor en rationalistisk ramme, udtrykt af teorier knyttet til rational choice, hvor menneskelig motivation og handling i arbejdslivet er funderet i ønsker om at optimere individuel nytte. På den anden side står arbejdssociologiens grundforståelse: individuel motivation er knyttet til ønsket om at høre til og blive anerkendt i en social sammenhæng. I denne forståelse er de sociale normer den væsentligste forklaringsfaktor i forståelsen af motivation.

For Steen Scheuer er det oplagt, at begge motivationsformer – de rationelt begrundede og de normativt begrundede – gør sig gældende i arbejdslivet. De to former for motivation kan understøtte hinanden (der kan være tale om konvergens) eller de to aktørmotiver kan stå i indbyrdes konflikt (der kan være tale om divergens). Bogens sigte er at:

*... påvise over for de neo-institutionelle teoretikere, at rationelle motiver ikke er forsvundet fra fabrikgulvet, og at man kan fastholde over for rational choice teoretikerne, at ikke alt kan reduceres til optimeringstankegang, men at socialt-normative motiver kan fremtvinge og faktisk ofte fremtvinger løsninger, der bryder med denne tankegang. At finde ud af, hvor dette sker, hvorfor det sker, på hvilke områder de ansattes socialt-normative orienteringer er konvergente med virksomhedens interesser og på hvilke områder de er divergente, er således det overordnede formål med denne fremstilling.*

Steen Scheuer undersøger relationen mellem rationelle motiver overfor normbaserede motiver gennem en kritisk genlæsning af klassiske arbejds sociologiske analyser: Hawthorne-eksperimenterne fra 1930'erne, Goldthorpe og Lockwoods studier af *The Affluent Worker* fra 1960'erne, og arbejdsprocesdebatten fra 1970'erne ved Bravermans *Labor and Monopoly Capital* og Burawoys *Manufacturing Consent. Changes in the Labor Process under Monopoly Capitalism*.

Den kritiske orientering i denne genlæsning retter sig primært mod tidligere overfladiske og fordrejede tolkninger af disse studier. Dette gælder primært for Hawthorne-eksperimenterne, hvis resultater ofte fremstilles unuanceret og fordrejet. Der sker ofte en overfokusering på de normative motivationer, og de rationelle motivationer, som var ganske klare og entydige, glemmes. Gennemgangen af Hawthorne-eksperimenterne er spændende læsning.

Der foretages en grundig gennemgang af Goldthorpe og Lockwoods arbejde. Deres beskrivelse af den instrumentelt orienterede 'klassesløse' arbejder er blevet affærdiget med henvisning til hvad der skete efter de havde indsamlet deres data. Efter udgivelsen af Goldthorpe og Lockwoods bøger udbrød en omfattende konflikt på Vauxhall fabrikkerne, som netop indgik i deres studier. Denne konflikt kom imidlertid længe efter Goldthorpe og Lockwoods dataindsamling og kan i øvrigt ifølge Steen Scheuer ikke bruges som dementi af studierne.

Bravermans arbejde gennemgås, og den efterfølgende kritik af hans arbejde præsenteres. Derudover præsenteres Burawoy's interessante studier af den sociale orientering i en stor metalindustriel virksomhed i Chicago i 1970'erne. Burawoy undersøger specielt, hvad det er for sociale normer og individuelle motiver, der får arbejderne til at knokle langt ud over det rimelige.

Bogen sluttes af med et konkluderende kapitel, hvor det fastslås, at rationelle og normative motivationselementer oftest spiller sammen. Dette analyseres specielt i relation til normen om produktionsminimum, normer om forholdet til de overordnede og normer om loyalitet over for firmaet. Indenfor disse områder findes der et samspil mellem de to motivationsformer.

Bogens styrke ligger i den detaljerede og interessante fremstilling af tre til fire klassiske arbejds sociologiske studier. Steen Scheuer kommer efter min vurdering ikke ret langt i analysen af relationen mellem normativt begrundede og rationelt begrundede motiver i arbejdslivet. Pointen i at benytte klassiske arbejds sociologiske studier for at udforske relationen mellem de to former for motivation må være en intention om at nå frem til noget alment om relationen mellem disse. Det lykkes kun i begrænset omfang. Han når ikke længere end til at konstatere, at de to motivationsformer findes side om side. Der kan tilsyneladende ikke udtrages nogen almen teori om relationen mellem rationel og normativ motivation af de klassiske arbejds sociologiske studier.

Problemstillingen er ikke desto mindre interessant og også meget aktuel. Det er klart interessant at få mere viden om relationen mellem løn og karrieremuligheder overfor udviking af arbejdet, engagement, kultur, samarbejde, solidaritet mv. Det er ligeledes interessant kritisk at undersøge, hvordan normer og social orientering af ledelsen eller andre kan udformes 'rationelt' i overensstemmelse med virksomhedernes økonomiske interesser – som det også antydes af Steen Scheuer. Det er interessant at undersøge samspillet mellem rationalistiske og normative motivationsformer i den moderne udvikling af *human resources*. Ved alene at holde sig til de klassiske studier, bliver behandlingen af problemstillingen dog lidt fjern og altmodisch.

Anmeldt af **Helge Hvid**, lektor, Institut for Miljø, Teknologi og Samfund, Roskilde Universitetscenter.

Email: hh@teksam.ruc.dk

*Knud Knudsen*

### **Arbejdskonflikternes historie i Danmark: Arbejdskampe og arbejderbevægelse 1870-1940**

SFAH skriftserie nr. 41, 1999. (384 s., ISBN 87-87739-45-3)

1930-tals-krisen slog hårt mot danske arbetare. Arbetsgivarkrav på lönesänkningar upp till 20% gjorde inte saken bättre. Ändå var de öppna protesterna, dvs. strejkerna få. Huvudsyftet med Knud Knudsens gedigna bok är att förklara varför. Som undertiteln antyder, menar författaren att en studie av bara 30-talet är alldeles för snävt, varför han vidgat undersökningen ända tillbaka till arbetarrörelsens barndom på 1870-talet. Detta bl.a. för att förstå hur det sena 1800-talets små, spridda och huvudsakligen spontana strejker kunde utveckla sig till mellankrigstidens omfattande och (väl-) organiserade konflikter. För att inte fastna i enkla enfaktorsförklaringar sätts även strejkerna in i en bredare analys av hela det dåtida samhällsklimatet.

Boken består av tre delar. Den första behandlar 'de lange linjer ca. 1870-1918'. Huvudtemat är hur det oorganiserade blir organiserat. Speciellt intresse ägnas strejkvägarna under det tidiga 1870-talet, då den första seriösa organiseringen av strejker ägde rum. Taktiken var den s.k. »omgångsskruen»: om strejker skulle lyckas, måste det samtidigt finnas fackligt anslutna som fortfarande arbetade och kunde stötta strejkerna ekonomiskt. Detta ledde i sin tur till en starkare organisering av arbetsgivarna. Strejker på enskilda arbetsplatser skulle kunna mötas av lockouter på flera olika arbetsplatser. En första kulmen kom med de stora lockouterna 1897 och 1899.

Bokens andra del behandlar mellankrigstiden, som Knudsen delar in i tre delperioder. Fram till storkonflikten 1925 var strejkerna – liksom lockouterna – både många och omfattande. Enligt Knudsen bör strejkuksvinget ses som en följd av den sociala oron under första världskrigets sista år. Arbetsgivarsidans svar på strejkoffensiverna blev omfattande lockouter 1921 och 1922. Efter storkonflikten 1925 gick luften ur strejkrörelsen och andra halvan av 20-talet var förhållandevis lugnt. Enligt Knudsen gav dock de oroliga åren 1919-25 erfarenheter